

ДУХОВНА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Соціально-філософський аналіз сучасного українського суспільства свідчить про наявність у ньому різноманітних складних процесів матеріального й духовного характеру. Незважаючи на певні успіхи у сфері матеріального виробництва (економічні, фінансові тощо), усе більш зрозумілим стає, що боротьба за Україну як незалежну державу не закінчилася, а продовжується й за певними ознаками навіть посилюється, особливо в духовній сфері життєдіяльності суспільства. Успіх у цьому процесі суттєво залежить від духовної єдності українського суспільства, яку переважно визначає стан сучасної освіти.

Актуальність проблем духовності, релігії, національних відносин та освіти в українському суспільстві на сучасному етапі його розвитку зумовила значний інтерес до цієї проблематики з боку українських філософів, політологів, освітян, науковців, теологів. Цим питанням присвячено низку публікацій, наукових розробок, пропозицій і рекомендацій таких відомих українських філософів, як В. П. Андрущенко, М. І. Михальченко, І. Ф. Надольний, В. С. Лутай, О. М. Колодний, Т. А. Хорольська та ін. У працях цих дослідників відзначено посилення ролі духовності в сучасному українському суспільстві, проаналізовано актуальні проблеми в цьому процесі, встановлено шляхи духовного розвитку особистості й соціальні механізми цього процесу.

Духовна культура – складник культури, що охоплює мистецтво й філософію. Концепцію духовної культури підтримують насамперед діячі мистецтва та значна частина філософів, що наполягають на особливій ролі мистецтва й філософії.

Духовна культура українців склалася під впливом двох головних чинників – основних занять населення – ремесел і релігійних вірувань. Українська духовна культура багато втратила від того, що українську мову, культову обрядовість було вилучено з літургійного життя, із пропові-

дництва, молитов. Це сформувало ставлення до української духовної культури як до неповноцінної, другорядної, неугодної Богові. Унаслідок цього український етнос жив у стані духовної невагомості, у неповноцінному національному просторі. Девальвація української духовної культури, рідного слова не лише в релігійно-церковному житті, духовному світі вірянина, а й у суспільній сфері взагалі призвела до девальвації людських душ, втрати віри в рідну святість, рідну вартість.

Найбільш загальний аналіз проблем духовної культури сучасної України свідчить, що вже наявні помітні зрушення в усіх галузях духовного життя, формуються нові поняття й уявлення про цінності людського життя, загальнолюдські категорії і принципи. Проте все частіше постає питання: уже 21 рік, як проголошено незалежність України і з'явилися можливості для вільної творчості, вільної думки і слова, а нових сучасних видатних творів літератури, мистецтва, архітектури, техніки, які б відбивали справжній дух українського народу, його ментальність, його велич, на жаль, немає або недостатньо. У чому річ? Коли вони будуть?

За сотні й тисячі років існування українського етносу та української нації народ створив велику й оригінальну культуру, зберіг її критичну масу і доніс до наших днів. Однак ще й досі з різних причин сутність та історія культури українського народу, його духовного життя вивчені не в повному обсязі. Ми сьогодні не можемо дати обґрунтовану відповідь на цілу низку питань походження українського етносу та його культури, впливу різноманітних чинників на українську культуру, історичної зміни типів національної культури, перспектив її подальшого розвитку, як і духовного буття українського народу загалом.

Дубовенко Н.
ХНУ ім. В. Н. Каразіна

КУЛЬТУРА ВИЗУАЛЬНОГО ОБРАЗА В УКРАЇНЕ: ФОТОГРАФІИ ТЕЛА

В прошлом году скандальная выставка «Украинское тело» неоднократно то открывалась, то снова закрывалась, не понятая влиятельными

людьми. Оказалось, что общество не готово к таким акциям. Ведь, как оказалось, «тело – это та физическая реальность, которая может представить нашему испытующему взгляду не только удовольствие, но и боль, не только «личное», но и «политичное». Наши тела и телесные практики с особой чувствительностью отражают те социально-политические проблемы, которые не являются видимыми». Но в этой выставке не было ничего аморального, т. к. это всего лишь «взгляд на украинский социум как на материальную, культурную, информационную, идеологическую и эстетическую среду существования тела, осмысление телесного опыта существования в нём». Ещё одним важным этапом в развитии понимания тела в культуре Украины стала выставка украинских фотографов под названием «Культ тела», чьи работы демонстрировались в британской столице.

Обращение к фотографии как к репрезентанту тела и тем настроениям, которыми исполнено украинское общество к этому вопросу, не случайно. Казалось бы, фотография является чем-то обыденным, ею увлекается каждый второй, мы всё о ней знаем. Но сейчас возобновляется интерес к ней (как к художественному объекту). Такая тенденция связана с тем, что фотография (первая среди технических способов воспроизведения по своей общедоступности и простоте) остаётся на обочине философского пространства (по мнению современного французского философа-постмодерниста Жана Бодрийера).

Ещё Аристотель в своей «Метафизике» писал, что человек имеет склонность к чувственному, зрительному восприятию. В наше время эта тяга переросла в неоспоримый приоритет, где визуальный образ становится обычной и доминирующей частью повседневности (особенно в эру социальных сетей). Чаще всего отовсюду на нас смотрят лишь фотоснимки, отредактированные тела, которые мы принимаем, как данность, даже если замечаем на них руку мастера Adobe Photoshop. Но в том, к чему привыкаешь, т. е. в обычном и повседневном, труднее всего увидеть проблему (Ф. Ницше). Понятно, что человеческое тело является основополагающим предметом модной стилизации. Каждая эпоха создает собственные мотивы эстетического идеала человеческого тела. Даже наиболее важные направления философии XX в. рассматривают телесную практику. Так, К. Маркс пишет об эксплуатируемых телах, а Ф. Ницше – о те-

лах, обладающих волей к власти. Речевая деятельность укоренена в способности говорить, артикулировать и напрямую зависит от тела – от устройства гортани и полости рта, что можно расценить как ещё одно подтверждение значимости тела в философской традиции. Получая приоритетное место в философском пространстве, тело утверждается в общекультурной практике. Но и сама культура претерпевает деформации, а первые признаки этой ломки начинают проявляться задолго до кризиса, разразившегося в философии.

Однако если ранее нагое тело было неизменной темой в изобразительном искусстве, то в наше время особое место в культуре визуального образа принадлежит фотографии тела. Она не просто отсылает зрителя к наиболее востребованному объекту современности, а как предмет философских размышлений порождает пространство, в котором отражаются тенденции современной культуры. Так, превалирует однотипный способ визуализации тела. Но существует и другая репрезентация телесности, выводящая на обозрение тело странное, пугающее и непривычное. Этот способ визуальной подачи тела уже невозможно свести к вопросу эстетического парадокса, поскольку оно укоренено в деформации, происходящей на конституирующем культуру уровне. Но вполне оправдано говорить об изменении статуса самой фотографии. С одной стороны, уже отмечена нетерпимость, которая принимает форму легкого пренебрежения и полусерьёзного отношения к фотоизображению. С другой стороны, современная действительность просто немыслима без человека с фотоаппаратом. И это стало настолько привычным атрибутом, что фотографию следует воспринимать как константу, современный миф, имеющий определенный социально-антропологический срез.

Зеленцова А.
ХНМУ

ВІРА І ДУХОВНІСТЬ

Це одна з рушійних сил цивілізації, саме вона змушує рухатися вперед, коли здається, що вже не залишилося сил. Це вона робить нас високomorальними й щирими. Це вона щодня штовхає на добрі вчинки. Це

вона переконує в тому, що ти не байдужий і таки маєш місце в цьому світі. Це вона... Віра.

Віра робить людину благородною. Вона потрібна нам, як вода й повітря. Людина без віри не може оцінити свої вчинки як правильні чи не правильні, бо їй немає на що спиратися для порівняння.

Говорять: «Не хлібом єдиним житиме людина». Кожен із нас не пустий усередині, а має духовний світ. Духовний світ кожної людини – індивідуальний. Його наповнення залежить тільки від нас. Із духовним світом пов'язане поняття «духовність». Духовність визначають як здатність людини творити духовний світ. Передусім ця здатність виявляється в самовдосконаленні, бо кожен із нас має духовний світ – наші думки, мрії, враження, почуття і, зрештою, наше прагнення досягти ідеалу, стати кращими, досконалішими. Духовність – та магнетична властивість, яка робить людину цікавою для інших. Ідеться не лише про знання, досвід, товарицькість або щедрість. Для багатьох людей духовне життя пов'язане зі служінням Богу. Такий вияв духовності називають релігією. Релігія – явище суспільне, що з'являється як засіб регулювання поведінки особи після того, як вона виокремила з роду й усвідомила свою самотійність. Релігія – це, безумовно, віра у щось вище, сильніше, краще, добріше, необхідне.

У вірі виявляється й розкривається щось, що має внутрішню, вільну, визнану переконливість і цінність. Віра збуджує любов і дух, усі творчі сили людини. «Віра є не що інше, як головне та провідне тяжіння людини, що визначає її життя, її погляд, її прагнення й учинки». Тому людина духовна, оскільки вірить, сподівається й любить. Але й, навпаки, вірить, сподівається і любить, тому що духовна. Адже людина може і зневажати своєю вірою, пронизувати її забобонами та марновірствами, перетворювати на сліпий і руйнівний фанатизм або ж відводити їй один куточок своєї душі (навіть найбоязкіший і лицемірний), може зраджувати своїй вірі з розрахунку і продавати її. Але в одному людині відмовлено, одного вона не може: жити без віри.

У сучасному суспільстві варто багато чого змінити, насамперед слід зрозуміти: у що ж вірить кожен із нас, наскільки повний наш духовний світ? У цьому допоможе тільки самовдосконалення й безмежна віра. Вона

є дороговказом для вибору між добром і злом, оскільки все у світі живе за Божими заповідями.

Иванова А.
ХНУ им. В. Н. Каразина

НАУЧНАЯ КУЛЬТУРА СРЕДНЕВЕКОВЬЯ: РОЛЬ ТЕОЛОГИИ И АЛХИМИИ

Появившиеся в Европе с XII века университеты стали центрами научных исследований, помогая установить непререкаемый научный авторитет Аристотеля. В середине XIII столетия Фома Аквинский осуществил синтез философии Аристотеля и христианской доктрины, достиг гармонии разума и веры.

Важное место в научной культуре европейского Средневековья занимала алхимия. Алхимия была посвящена преимущественно поискам субстанции, которая могла бы превращать обычные металлы в золото или серебро и служить средством бесконечного продления человеческой жизни. Хотя её цели и применявшиеся средства были сомнительны, алхимия была во многих отношениях предшественницей современной науки, особенно химии. Первые дошедшие до нас достоверные работы европейской алхимии принадлежат Роджеру Бэкону и философу Альберту Великому, которые верили в возможность трансмутации низших металлов в золото. Роджер Бэкон верил, что золото, растворённое в «царской водке» (aqua regia), является эликсиром жизни. Российский ученый В. Л. Рабинович проделал блестящий анализ алхимии и показал, что она представляла собой типичное порождение средневековой культуры, сочетая магическое и мифологическое видение мира с новым экспериментальным подходом.

Самым, пожалуй, парадоксальным результатом средневековой научной культуры является возникновение на базе схоластических методов и иррациональной христианской догматики новых принципов познания и обучения, создание нового способа организации мышления – дисциплинарного. Наиболее развитой формой теоретического мышления того времени была теология.